

Ми — протія золотий в історії держав

Романі Яг

РОМСЬКА НАРОДНА ГАЗЕТА
МАНУШЕНГЕРО РОМАНО НЕВІПЕ
№13 (25), вівторок, 24 жовтня 2000 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

ПЕРШІ ВІДВІДУВАЧІ РОМСЬКОГО МУЗЕЮ

Зовсім недавно в районі Радванки по вул.Дендеші відкрито ромський музей. Першими організованими відвідувачами музею стали учні 8-а кл. Ужгородської ЗОШ №7. Школярі були приємно вражені експонатами музею: у двох світлих залах розміщено стенди, експонати предметів побуту, одягу, які розкривають минуле та сьогодення ромів, картини ромів та улюблені їх знаряддя - скрипки.

Особливо цікавим для учнів був куточок ковала, де практично повністю відтворено робоче місце та інструменти ковала.

Організатор музею Аладар Адам подарував учням на згадку про музей газету

"Романі Яг", в якій якраз йдеться про відкриття музею, його призначення та плани на майбутнє.

Несподіванкою (приємною!) для учнів було і те, що під час екскурсії до музею завітали працівники телекомпанії "Сніданок з 1+1", які зняли на свою камеру процес ознайомлення учнів з експозиціями музею.

По закінченні екскурсії учні залишили свої автографи та подяку за змістовно проведену екскурсію у журналі відгуків відвідувачів музею.

Марія Тимко,
зав.методичним відділом обласного Центру туризму, красназнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді.

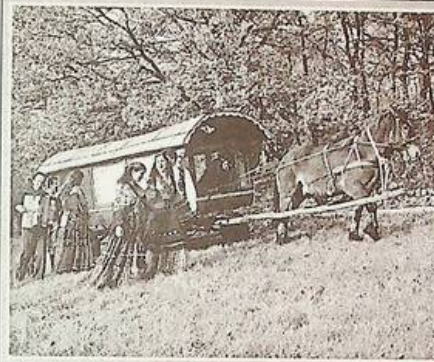
• ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА •

Україна

Закарпатською державною адміністрацією та обласною Радою готуються до затвердження Програми соціально-економічного розвитку області на 2001-2004 роки. До цієї Програми управлінням культури було підготовано пропозиції щодо збереження духовності, естетичного виховання населення, розвитку культури і мистецтва.

Англія

За допомогою тих, хто пережив трагедію Холокосту, британська королева Єлизавета II відкрила в одному з Лондонських музеїв першу постійно діючу британську виставку, присвячену тематиці нацистських гонь. Виставка спрямована головне на проблематику переслідувань європейських євреїв, але охоплює й інші етнічні групи, в тому числі і ромів.

Епіграф номеру:

За ліси та гори сонце вже лягло,
Скоро сон склеплятиме

Вечір йде до ночі, і зника тепло,
столмені повіки,

Чути десь циганські
виграють музики.

Чути спів циганський, що у серце б'є,
І самі собою набігають сльози.

Й зрозумів - то плаче щастячко моє,
Вдалині від роду втрачене в дорозі.

М. Козмиренко.

Переклад з ромської С. Келара.

ПАЛ-ДЖАЗ ФЕСТИВАЛЬ ЗБИРАЄ ДРУЗІВ

Міжнародний джазовий фестиваль виходить на європейський рівень

Днями найсвіжішою подією в музичних колах Ужгорода став джазовий фестиваль Par Jazz Fest. Він є вже традиційним, бо проходить втретє, крім того здобув статус всеукраїнського та міжнародного. І хоча квитки коштували далеко не дешево, пустих крісел у 300-містному залі майже не було. Бо подивитися і послухати цього разу було що.

Організатори фестивалю, Пал Віллі старший та Пал Віллі молодший, при підтримці генерального спонсора — благодійного фонду "Відродження" та Карпатського Єврорегіону та при сприянні облдержадміністрації, представили до уваги слухачів джазову творчість 16 колективів. Прорівень фестивалю говорить участь у ньому квінтіту під керівництвом Полянського (Київ), Станіслав-діксленд, Музичної лабораторії Корсака (Київ). Гостями стали двоє виконавців з Угорщини, 2 колективи з Івано-Франківська. До числа гостей повинні були долучитися й джаз-бенди з Німеч-

чини та Словаччини. Однак фінансові труднощі та певні проблеми з візами змусили закордонних джазменів перенести свій візит до Ужгорода на наступний рік.

А вчора члени оргкомітету фестивалю зібрали велику прес-конференцію, щоб розповісти про свої цілі, проблеми та плани на майбутнє.

- Пале Пап, як виникла ідея створення фестивалю?

- Дуже спонтанно. Ми приїхали в 1998 році в Київ на джазовий фестиваль і подумали: "Чому б і нам в Ужгороді не організувати такий?" І як тільки повернулися — відразу ж почали готуватися.

- Сильно виріс фестиваль за 3 роки?

- Так. Спочатку ми зовсім не мали досвіду в таких справах, як організація фестивалю. Та й тепер іноді не вистачає.

- Як відбувається вибір колективів? Ви запрошуєте, чи вони самі подають заявки?

- Цього року, слава Богу, нам уже не потрібно було дзвонити людям і запрошувати їх. Навпаки, якби можна було запросити всіх бажаних - фестиваль тривав би далеко не два дні. Цього ми, поки що, не можемо собі дозволити. Тому музиканти надсилали нам аудіо та відеокасети зі своїми записами, ми їх переглядали і кращих - запрошували. Багатою були змушені відмовити через фінансові труднощі.

На знімку: Учасники прес-конференції.

Своїми враженнями про Par Jazz Fest поділився київський музикознавець, постійний ведучий цього свята, Петро Болдирев.

- Я мушу визнати, що взагалі на фоні українських фестивалів ужгородський виділяється. А сам фестиваль був створений для майбутнього. Адже колись у нас говорили, що куди не кинь - попадеш у хорошого музиканта. А зараз... За 57 років існування музичного училища в ньому не було жодного естрадного колективу. Був єдиний духовий оркестр. А тепер з'явився вже діксленд училища культури. Моя мрія - естрадні відділення в музичних закладах, щоб молодь могла вивчати і любити джаз.

Своєю зручності для музикантів, щоб вони могли повністю розкритися перед слухачами. А сам фестиваль був створений для майбутнього. Адже колись у нас говорили, що куди не кинь - попадеш у хорошого музиканта. А зараз... За 57 років існування музичного училища в ньому не було жодного естрадного колективу. Був єдиний духовий оркестр. А тепер з'явився вже діксленд училища культури. Моя мрія - естрадні відділення в музичних закладах, щоб молодь могла вивчати і любити джаз.

- Це реальна мрія?

- Я думаю, що так. Якщо вже з'явився цей діксленд...

Що ще додати? Фестиваль закінчився. І закінчився не абияк. Стало вже традицією щоразу після Par Jazz-Fest-у проводити справжній джем-сейшн. Протягом цілої ночі всі музиканти, що брали участь у фестивалі, без глядачів, при закритих дверях грають джаз. Музика не замовкає ні на хвилину. Музиканти змінюють один одного за інструментами і цілу ніч спілкуються. Спілкуються без перешкод, мовою музики.

Зоряна Мигаль

- Чи є у вашого фестивалю якийсь свій особливий почерк, щось таке, що властиве тільки вам?

- Оригінальність нашого фестивалю в тому, що ми намагаємось створити мак-

Чисте місто. Що за цим?

Щоранку, коли простуєш містом на роботу, то звертаєш увагу найперше на вулицю, тротуар, якими, поспішаючи, йдеш, чи сквер, яким проходиш.

Ясна річ, Ужгород прибирають люди.

Наша розмова з начальником Ужгородського міського державно-комунального шляхово-експлуатаційного управління Михайлом Ільницьким. Цікавить, хто працює у управлінні, як ставляться тут до своїх кадрів, чим і як заохочують за сумлінний труд?

- Михайле Івановичу, насамперед розкажіть, скільки працюючих у вашому управлінні? Що це за люди? Адже мало кого годяться знати, бачать.

232 чоловік трудяться у нас. В основному місто обслуговують його жителі.

- А ромів скільки серед них? Хто вони за рівнем освіти, трудовим стажем?

- 160 чоловік. Звичайні робочі люди. Освіта, ясна річ, невелика.

- Яка територія обслуговування? Чи справляються з нею?

- Вона невелика. Бо вона настільки. Які вулиці міське управління житлово-комунального господарства замовляє, на тих працівники нашого управління й порядкують. УЖКГ замовлення робить згідно з виділеними коштами у місцевому бюджеті.

- Скільки треба чоловік, аби привести місто Ужгород у порядок, бодай наблизисті до європейського рівня?

- Насамперед треба відремонтувати тротуари, шляхи, підстригти зелені газони. Після того - закупити техніку. Вручну така ро-

бота проводилась ще 50 років тому. Новітня техніка прибирає ефективно, швидко. Такі машини випускають за кордоном - у Німеччині, Австрії. Їх вартість досить висока - одна коштує близько 200 тис. дол. А для міста необхідно з десяток таких машин.

- Чи мають якісь пільги працівники вашого управління? Адже, наприклад, у деяких містах України двірники отримують службові квартири.

- На жаль, ми не даємо жодних пільг. Зарплата - ото і все. За 11 років моєї роботи в управлінні тільки двоє двірників-ромів отримали службові квартири. Нині, на жаль, житлове будівництво в місті припинилося. Отож звідки взяли квартири?

- Михайле Івановичу, а як оплачується труд рядового вашого працівника. Бо довелось бути свідком неодноразових мітингів біля Ужгородського міськвиконкому двірників-ромів?

- Затримка невелика: 1,5 місяців. Оплата, як на нинішній час економічних негараздів 118 гривень.

Хочу додати до сказаного, що житлово-комунальне господарство Ужгородського міськвиконкому боргує нашому підприємству 650 тис. грн. Якщо і надалі так ітме фінансування, то фірма збанкрутує.

А потрібно дуже любити своє місто, аби з дня на день вставити тоді, коли інші сплять, щоб помити бруківку, почистити урни, прибрати під'їзди і т.д. Не назвеш труд цих людей легким? Як ж віддяка їм за працю?

Мар'яна Телегазі

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Англія

Справу Н. Татарової, словацької ромки, що загинула в травні цього року внаслідок пожеги в південній частині Лондону, використав британський щоденник "Independent" як приклад негативного ставлення британських політиків до проблематики бжеців. Сім'я Татарових - це перша ромська родина з Словаччини, яка виборала право залишитися в Британії. Згадана родина, пише автор статті Ясмин Албгал-Бравнова, походить з Михайлівцево, де після нападу на них расистського угруповання лікарі були змушені видалити Н. Татаровій матку, а її чоловік отримав важке пошкодження легенів. Родина прибула спочатку у Довер, звідки після демонстрації ультраправого "Народного фронту" змушена була втекти до Лондону. У Англії пані Татарова працювала в організації, котра займалася справами бжеців. Та не дивлячись на це, її батьків та рідних сестер і братів з країни було вислано. Сьогодні друзі тих родин, що перебувають в Англії, пересвідчені, що власті вишлють з країни і дітей цієї жінки. Автор статті зриває чужі британських політиків у тому, що вони своєю риторикою негативно настроюють населення проти переселенців. Проголошення, що більшість бжеців просить у країні притулок, безвідставно і що у них здебільшого кримінальне минуле, наповнюють серця людей ненавистю та підозрами. Тим самим посилюється впевненість у правильності дій ксенофобів, які в ім'я так званого патріотизму нападають на бжеців.

Франція

Французький щоденник "Liberation" проінформував про ініціативу представника ромської меншини Григо-

Вересень - місяць ромських фестивалів. З 8 по 9 вересня у Києві проходив Перший міжнародний фестиваль циганського мистецтва "Амала-2000". 23-го в Ужгороді на площі Театрального відбулося VIII обласне свято ромського мистецтва. 30 вересня Ізмаїль зібрав ромські художні колективи України на черговому фестивалі "Пгабарде іле" ("Гарячі серця").

Мову поведемо про останній Організатором цього дійства виступила молодіжна організація ромів Ізмаїля, керівником якої є Володимир Кондур. Проймо, що участь у фестивалі взяли й ужгородці - ансамбль "Сонячна Радванка" (худ. кер. Світлана Адам) та президент конгресу "Праліне" ("Братерство") Йосип Адам.

Для гостей та учасників фестивалю напередодні була організована екскурсія по Дунаю, історичним місцям Ізмаїля.

Дійство розпочалося ранком 30 вересня в культурному центрі ізмаїльських ромів, у недільній школі. Вразило побачене, яке назавжди запам'ятається: на подвір'ї нас зустрічали "кочуючі" роми, підводи, коні. У котлах варилась баранина й мамалига - національні блюда бесарабських ромів, - якими згодом смакували гости!

Бажаючи побувати на уроках ромської та англійської мов. Урок ромської мови вела директор центру Земфіра Кондур, випускниця місцевого педінституту.

Урок англійської вела молода вчителька Галина Попеску.

Присутні побачили мистецькі таланти учнів недільної школи й експозицію виставки ромського художника Амалі Петулової.

Ввечері у місцевому кінотеатрі "Україна" почався фестиваль "Пгабарде іле". Вільний міськ не було. Був повний аншлаг.

"Пгабарде іле" - фестиваль на березі Дунаю

Відкрила свято спеціаліст відділу національностей й міграції Одеської облде-радіміністрації Любов Івановська. Як виявилось згодом, пані Люба - уродженка Міжгірського району Закарпатської області.

На сцені - учні місцевої недільної школи. Вони зачарували всіх присутніх своїм мистецтвом танцю. У своїй виступі ужгородці - Світлана Адам, Ірина Мауершатте, Золтан Божані, Гаджі Рудольф - вкляли частину своїх душ Анастолі Кондур Світлану Адам назвав ромською зіркою. Глядачам сподобалась пісня про маму у виконанні Світлани - ромською й російською мовами. А танець у стилі угорських ромів, який виконав цей колектив з чотирьох чоловік, зачарував всіх присутніх.

Ансамбль "Пгабарде іле" складається з представників двох родин. Вони красиво виконали російські ромські пісні Володимир і Капіліна Кондурі. Танцювальні номери у їх виконанні супроводжувались бурхливими оплесками. До речі, ці талановиті діти, окрім того, що прекрасно грають на музичних інструментах, співають, танцюють, ще й освічені - розуміють, що хоча музика вічна, але тепер, як ніколи, освіта має величезне значення, тим паче для ромів.

Володимир - студент факультету права місцевого водного інституту, Ліна - чотвертокурсниця юридичного факультету Одеського університету, Земфіра - закінчила Ізмаїльський педінститут. Федір - недавно закінчив школу, грає на музичних інструментах, танцює, пише вірші про життя ромів. Це майбутній

поет басарабських ромів. Цей дуже талановитий юнак буквально заворожив присутніх своїми музичними номерами, в яких були і пісні, і танці.

Завершили святкову програму гости з Харкова - сім'я артистів Корофетових. До речі, вони встигли по-гастролювати по всьому колишньому Союзу.

- У 15 років я потратив на професійну сцену завдяки Ніні Коржовій, - згадує керівник ансамблю Олександр Корофетов. - Творча дорога привела мене в Красноярський ансамбль. З великими майстрами того часу - братами Поляковими, Лідією Магел'є, Миколаєм Обауровим (диригент ансамблю), Григорієм Івановичем (худ. керівник) - багато чого навчився. Після завершення строкової служби (у армії служив у музикальному взводі) був нагороджений почесною грамотою. Я знову на професійній сцені, але уже з дружиною Людмилою (росіянка за національністю). Ми з нею разом вчилися у балетній школі.

Уже 32 роки разом виступаємо. 10 років тому наш ансамбль поповнив й молодший син Олександр. Він грає на різних музичних інструментах, співає.

До речі, Олександр Корофетов має вищу освіту, соціолог, артист балету, вокаліст, інструменталіст. До того ж пише, чудові душевні пісні російською мовою. На ходу складає вірші, які тут же стають піснями - грає на гітарі. Прекрасний співрозмовник, дотепник, знає силу-силенну анекдотів, які з майстерністю розповідає. Нещодавно у Харкові створив ромську організацію - обласний культурний центр "Амерома" ("Ми - цигани"), молодіжну організацію очо-

лює його молодий син Олександр.

Олександр Корофетов - старший на досягнутому не зупиняється, мріє створити в Харкові ромський театр і молодіжну студию, аби пропонувати і розвивати ромську культуру.

Роми Бесарабі обізнані з культурами сусідніх народів, яких поважають.

У їх виконанні прекрасно звучать молдавські, румунські та болгарські пісні й танці.

Всіх учасників фестивалю, а також спонсорів - мецендерів фонду "Відродження" Оксану Волошенко та бізнесмена Степана Руссо, було нагороджено Почесними грамотами.

Як сказав Дмитро Васильєв, учасник ансамблю "Пгабарде іле", комуся здається, що Почесна грамота - це всього-на-всього гопапирець. Але спробуйте її купити в крамниці чи на ринку. Її треба заслужити!

Отримав грамоту і наш земляк, Йосип Іванович Адам, який у вільний час охоче ділявся досвідом роботи ромського лідера. А також розповів про роботу У з'їзду міжнародної ромської Унії, де був делегатом.

Грамотою нагороджені також і Світлана Адам та ансамбль "Сонячна Радванка".

Ще один фестиваль ромського мистецтва закінчився. Його акорди надовго а не виключено, що і назавжди, залишаться в душах його учасників та гостей.

До зустрічі, гостинні Бесарабські роми!

До зустрічі Ізмаїле, прекрасне місто на березі Дунаю.

Берті Горват

рія Райса. Пан Райс підготував веб-сторінку асоціації "Lanso" ("Лансого"), за допомогою якої планує захищати права кочових ромів Франції. На його думку, соціальні працівники перебільшують, коли говорять, що між кочовим населенням країни все в порядку. "Інтернет існує саме для того, щоб ми сказали і ні", - підкреслює він. У Франції проживає від 300 до 400 тис. ромів.

Словаччина

Педагоги та священнослужителі Словаччини представили віде-прем'єрові П. Чака та уповноваженому влади СР у справах ромів В. Дангелові проєкт п'ятирічного магістерського навчання, спрямованого на соціальну та місіонерську діяльність поміж ромами. Запорукою успі-

шної реалізації проєкту є участь у ньому Єви Полакової з педагогічного факультету Університету ім. Константина Філософа в Нїтрі. Навчання буде поповнено і новою спеціальністю - місіологія.

Франція

Французька топ-модель Л. Каства успішно продовжує і свою акторську кар'єру. На кінофестивалі у Каннах, вона зазначила, що після ролей у фільмах "Астерікс та Обелікс" й "Блакитний велосипед" вона щойно завершила зйомки над стрічкою "Gitano" іспанського режисера Артура Переса-Реверта, в якому зіграла ромку, котра відмовилась жити у своїй общині, що привело до катастрофічних наслідків в її житті.

Репортаж

У відрядженні

Грибний рік - голодний рік

Ромам приходиться заробляти по-різному. Одним із популярних видів заробітку є торгівля дарами природи, головне грибами. На цю тему пропонуємо Вашій увазі сюжет, пов'язаний із подорожжю кореспондента "Романі Яг" по області.

Чого тільки не побачиш, подорожуючи дорогами Закарпаття! Ось і зараз, приїхавши із відрядження, я привезла з собою купу нових вражень. А найкращим було те, котре охопило мене дорогою у м.Берегове.

Обабіч дороги (по обидва її боки) стояли, з

кошиками повними грибів, люди. Чоловік 50. А здивувало те, що всі вони роми. З двох різних таборів. Розклали по землі корзини, хтось постелив клеюнку й виклав на неї найкращі "екземпляри".

Справжнісній грибний базар Біля такого просто так не пройдеш. Зупи-

няють машини, йде жвава торгівля. Одна з жінок каже: "Ми й на зиму запасемося і торгувати носимо. Це живі гроші. А купують гриби переважно "городські".

Ліс зовсім поряд. Доноситься присмний запах свіжості і прохолоди. Роблю кілька знімків для своєї колекції фотографій, сідаю в авто. Мій колега - ром із сумом у голосі говорить: "Знаєш, є старе ромське повір'я: "Якщо рік багатий на гриби - буде голод".

На знімку: "Отак заробляємо на хліб".

Земля ромам не зашкодить

Табір с. Вижниця, що на Мукачівщині. Ситуація типова: землі дають неохоче, спостерігається брутальне ставлення з боку місцевих "захисників правопорядку", кошти на дітей не виплачуються.

Владнавши справи в Берегові, ми збрались було їхати додому, та мій колега пригадав: "У Вижниці живе багато ромів і на зворотному шляху ми можемо заїхати до них". Я погодилась, бо хоча й об'їздила багато таборів, а в цьому ще ні разу не була.

Нас вітало невеличке село Мукачівського району. Попід воротами на лавочках байдкували селяни. Ми зупинилися: "Не підкажете, де тут живуть "цигани"?". Слова "ром" населення як правило не знає, або ж плутає із назвою "румун".

"А ось, навпроти", - відгукнулася якась жіночка. Обернувшись в бік, куди вона показувала, ми побачили велику табличку із написом приблизно такого змісту "Церква християн віри Євангельської". І саме від неї брала початок вулиця, заселена ромами. Ми заїхали. Перше, що впало в око, гарнісній фасад євангельської церкви. Ну а далі, як звичайно, типові ромські оселі.

Теж на лавочках сидять роми, гарні, молоді дівчата з дітьми. До них ми і звернулися.

"Хто у таборі бровов?" "У нас брова нема, ми самостійно й разом вирішуємо всі питання", - відповів молодий енергійний чоловік. Як згодом виявилось Іван Іванович Каналощ. Я поставила йому кілька запитань. Спочатку він відповідав

стримано, потім вже охоче.

- З чого живе населення табору?

- Роблять ложки, кошики. По заробітку їздять уже менше. Худобу держать, садять картоплю, квасоло тощо.

- Землю виділили?

- Дуже мало. У кого є худоба, тому не вистачає. У таборі, приміром, біля 15-ти лише коней.

- А люди землю просять?

- Так. Та не дають.

- Чому?

- Кажуть, що нам достатньо, бо ми й на тій не садимо.

Підходить охайно вдягнена жіночка. З обличчя видно, що хвилюється. "Нам віддали кому 5-ть, кому 10-ть сотні землі, а он, односпільчанам (не ромам) по 25-ть, по 30-ть. Ім ще й на худобу давали. Хіба нам земля не потрібна? Вона нам зашкодить? У мого сина п'ятеро дітей. При повені пошкодило будинок. Власними зусиллями з вальок зорбили новий. З сільради помічч не дочекались. Навіть шиферу на дах по мінімальній ціні "головилах" виписати не хотіла. Тепер зимою від снігу завалився у Романа (її сина) хлів. Худобу нде держати!". Маргалина Бурішенець нам довго говорила про біді табору, словами виливала біль.

Три роки як жінкам тут не виплачують грошей на

дітей. "У середу ходили в райсобес - муку дадуть може", - з надією у голосі промовило дівча. Вона уже мама.

Ми продовжуємо розмову. Начебто все інше в них у порядку. Діти ходять в школу, роми в церкву. Мову правда забули - опрацюються. У таборі, де налічується 40 будинків і біля 120 чол. населення, лише 5-ро говорять ромською. І то вже старші.

Та мене не залишас відчуття чогось не доказаного. Чогось, що літає у повітрі й не набере форми. Перешітуються Казати чи не казати? Аж тут стає зрозуміло. Вони просто бояться.

Ніяково підходить Іван Бурмих. "Скажіть, що нам робити, як захиститися? Буває прийдуть у табір п'яні міліционери: по хатах лазять, жінок ображають, іноді, навіть, б'ють. Хіба ми не такі ж громадяни України, як і вони?".

"А хіба ж ви пробували щось змінити?", - не витримує мій колега. "Так вам і треба, якщо боїтесь. Хіба не можна оскаржити їх дії у вищестоячих органах?".

Та хіба ті бідні, злякані люди розуміли поняття "вищестоячі органи"? Ми пояснили. Пояснили їх права, їх обов'язки. І як діяти в подібних ситуаціях. Тепер все залежатиме від них.

P.S.

Щоб з'ясувати, які насправді справи з землею, якось допомогти ромам, ми вирішили звернутися до голови Вижницької сільради Віри Василівни Хайнас. На жаль, вдома її вже не застали.

Сподівання на Всевишнього

Село Вижниця Мукачівського району. У 1998 році розпочато будівництво церкви "Християн віри Євангельської" (п'ятидесятників), у наступному році планується повністю завершити будівельні роботи.

Повернемося у ромський табір села Вижниця. Це вузька, не асфальтована вулиця, як і більшість вулиць села, окрім центральної. Перед церквою стоїть автомобіль. "Це пастора", - пояснює хтось, - "а сам пастор у дворі". Проходимо за ворота вказаного нам будинку. Пастор Петро Бабій сидить за старою швейною машинкою "Kaiser", і здається, лагодить її. Підходить господиня будинку, пригощає нас напрохун смачними й солодкими яблукми.

"Це "Zinger"?", - починає зав'язувати розмову мій колега.

"Ні, це її брат "Kaiser", - влучно відповідає пастор.

Я намагаюсь непомітно сфотографувати пастора за його заняттям. Мою спробу викрито! Пастор похапцем підводиться зі стільчика, простягаючи при цьому руку моєму колезі для знайомства.

Представившись, хто ми є, починаю розмову. Мені кортить знати про його діяльність, діяльність даної церкви.

- Як давно Ви є пастором?

- З 1992 року. Я є пастором Мукачєва і вже 4-ри роки, як Вижниці.

- Яка основна ідея даної церкви?

- Це передусім святість. - Як Вам працюється з ромами?

- Цікаво, але не все легко.

- У чому полягає складність?

- В їх особливому характері.

- Прошу конкретніше.

- Конкретно - це багато говорити. Але мало слухати.

- Розкажіть трохи про діяльність церкви саме у Вижнянському таборі.

- Вже 2 роки, як ми у Вижниці організуємо та-

бори відпочинку для дітей з цілого Закарпаття. Якщо буде фінансова підтримка, то подібний табір плануємо організувати й на наступний рік. При церкві функціонує недільна школа, де дітей навчають Слову Божому, чистоті, святості. Допомогаємо тим, кому важко читати. А ще при церкві плануємо створити благодійну ідальню.

P.S.

Дай Бог щоб плани здійснилися. Адже табір може сподіватися лише на Всевишнього й на відданих його служителів. Якщо буде у таборі ідальня, а найкращий його житель 74-річний Михайло Йосипович Балаг доживе до того часу, то не прийдесть йому більше тягти додому із смітника недоїдки; - як згадувала стара ромка Волошин.

На знімку: вдалося сфотографувати пастора П.Бабія у колі місцевих жителів.

Тут завжди радо вітають ромів!

У Берегівському "Підзамче" найсмачніші обіди в області. Між іншим, за доступними цінами. А на вихідних не бракує й дискотеки.

Продовжуючи свою розповідь про враження з відрядження, скажу, що об'їздила я Закарпаття вздовж і впоперек. Та Берегівщина мені імпонує найбільше. Чому? Коли, зголоділа, повертаєшся із зібраним матеріалом додому, нема нічого кращого за смачний обід. І повірте, саме у Берегові в ресторані "Підзамче" його готують найкраще. Багате меню, страви угорської та української кухні, доступні ціни. Та найсмачніша за все тут звичайна уха! Я не була б кореспондентом і не вибачила б собі, якби хоч кількома рядками не обмовилася про цей заклад.

І не лише тому, що тут чудова їжа і рідкісного виховання персонал, але й тому, що суди полюбляють заходити ромів.

Господарем ресторану є приватний підприємець Левринць Андрій. Разом з офіцантами працює тут 8-м чоловік персоналу. Заклад працює без перерви з 11-ранку до 11-ї години вечора киявського часу.

Найдешевша страва - гурка, коштує 1 грн. 50 коп., а найдорожча - домашня ковбаска (рекомендую скуштувати!), 3 грн. 50 коп. Загалом "найшикарніший" комплексний обід на одному ніяк не перевищить 10 грн!

До мене підходить бар-

мен. З кухні доноситься неперевершений аромат страв. Я замовляю свої улюблені: уху та домашню ковбаску. Користуючись нагодою, питаю: "Скажіть, роми заходять часто?".

У відповідь чую: "Так. А замовляють вони зазвичай ковбаску та гурку".

Знаюса, що найбільше полюбляю я заходити у "Підзамче" влітку. На вулиці посидіти можна. А на свіжому повітрі, під шум вітру у кронах дерев їжа смакує ще дужче.

"Коли тепла днина", - продовжує бармен, "віддівачів більше. На пиво бочкове заходять. Ну а взагалі, відпочивати нам ніколи".

Щоб Ви, дорогі читачі, мали більш повне уявлення про "Підзамче" додаю,

На знімку: працівники "Підзамче" І.Чех та В.Сирчак.

На знімку: смачною їжею віддівачів завдячують і М.Наташкін.

що знаходиться він у невеличкому парку біля дороги і в місті користується великою популярністю.

Сторінку підготувала Наталія Герцег

Тоне хата Тонто... В паперах

"...Я звертаюся до Вас допомогти, бо я і моя сім'я постраждали від повені 1998-го року. Наша хата завалилася повністю. Вже минув другий рік, але не відбудувався."

Нам виділено на новий дім одну тону цементу, один куб. метр лісу, 1 тону вапна. Я не можу звести хату, бо є інвалідом другої групи, дружина теж інвалід, мати п'ятьох дітей. До того ж дочка хворіє епілепсією..."

Такий тривожний лист надійшов від жителя с.Чорнотисово на виноградщині Петра Людвіговича Тонто на адресу Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" та в газету з однойменною назвою.

Одразу ж вирішили надіслати прохання про допомогу голові Виноградської райдержадміністрації п. Якобу В.І. І ось довгоочікувана відповідь:

"Ваше письмове звернення розглянуто державною адміністрацією з виїздом на місце.

Повідомляю, що будинок Тонто П.Л. площею 20м² був підтоплений в листопаді 1998 року і віднесений до категорії пошкоджених будинків, що потребують ремонту.

Згідно лімітно-забірної картки гр. Тонто П.Л. виділено цемент - 1 тн., вапно - 1 тн., піломатеріал - 1,1 м³, кредит в сумі 180 гривень. Однак властиві будинку ремонт не провів. По словам господаря, гроші і матеріали віддані робічникам, а по словам сільського голови, вони були продані і пропиту. Внаслідок хаотичного відношення до збереження свого життя та під дією руйнівних процесів, будинок підлягає перебуванню.

Враховуючи, що сім'я багатодітна, соціально незахищена, будинок був віднесений до категорії аварійних.

Згідно лімітно-забірної картки №13045 гр. Тонто П.Л. виділено кредит в сумі 6800 гривень. На сьогоднішній день будівельні матеріали не отримав у зв'язку з їх відсутністю.

У разі виділення району додаткових будівельних матеріалів та кредитів гр. Тонто П.Л. буде повідомлено. Заявнику дано усне роз'яснення".

В.І. Якоб
Голова державної адміністрації

Щось у відповіді з райдержадміністрації насторожило. Пам'ятаючи ромському приказку "Шун саконес, кер тйро" (Вислухай кожного, а роби по-своєму) вирішили побувати на місці, розібратися.

Село Чорнотисово (до 1946 року - Чорний Ардів)

розташоване на відстані 16 кілометрів від райцентру Виноградова. Двадцять років тому, згідно з переписом, його населення складало 2240 чоловік. Сільради підпорядковувалися села Холмовець та Юлівці в останньому - Юлівцях (теперішня назва -

Дюла) мешкають і роми. В Чорнотисові знаходиться й центральна контора колгоспу "Росія".

Та не про Чорнотисово - відоме в районі село, де немало педагогів, медпрацівників, представників інших професій, зокрема й культурної ниви, хочемо розказати. Й не про одно та кільковерхови котеджі обабіч центральної дороги, які в золотому багрянці яблунь, слив, винограду.

Шукаємо вулицю імені Т. Шевченка, де мешкає гр. Тонто П.Л.

В яскині - добре б зимівникам

Під'їжджаючи до найкращих хат - здалеку заприпитали руїни з глини. За отими грками з саману - щось схоже на літнянку (літню кухню, прибудову). Вибачаючись, що, аби вступити в яскину (кімнату), необхідно прихилитися, дружина Петра Людвіговича Тонто запрошує увійти.

Ірма Олександрівна Тонто - родом із Королево. Живе з чоловіком у цій аварійній прибудові.

З усього видно, на матір тут покладаються всі - доньки, зять.

Яскиня невеличка - стіл, два ліжка, комод. На одному з ліжок завзято трудиться Руслан - першокласник. Виводить у зошиті букви, розказує, що в школі йому подобається. Ким хоче бути? Батько багато розказує про скрипку, на якій колись гарно грав. Можли-

во, коли десь знайдуть чарівний інструмент стане музикантом.

А Ірма Михайлівна викладає на стіл товстий згорток паперів. Мовить:

- Куди лише не зверталося, у різні комісії навідувалися. Та моє серце починає боліти, коли відриваю на календарі новий листок - все ближче до зими. Як у неї вступимо?

Наразі важко розібратися в документах. Значне їх число - картки про отримання листів, які надходили упродовж значного часу, з різних канцелярій, копії відповідей-відписок тощо.

Нові й нові папери лягають на стіл. Петро Людвігович стоїть перед нами, раз чи вдруге, докидуючи слово в оповідь дружини.

Просимо присісти, а він: - Можу це зробити, але без помічч інших я не піднімусь.

Напівзигнута фігура господаря, котрий ані словом не обмовився, що спробує лукватися (десь п'ять літ тому, підкованувши, упав). Пенсія в нього і дружини - мізер.

- Волв би своїми руками заробити на хліб насущний, але хвороба не дає. Раніше, коли були в Союзі, постійно виїжджали на працю в Ставропольський край. Місцеві голови колгоспів, радгоспів цінували наші виробітки - саманні цеглини.

Слухаємо господаря. Ще невдоволю разом із ним прочитуюмо улолос листа, отри-

маного від голови райдержадміністрації п. Якоба В.І. Шокувало господаря припущення голови сільради, що 180 гривень (кредит) на зведення хати пропиту.

- Не пам'ятаю, коли щось із спиртного пробував... Прошу вас, спитайте про мене сто чорнотисівців. Як хоч декілька чи підтвердять - тоді мовчатиму.

Нашу увагу привернув ряд документів. Зосередимося на них.

Начальство обіцянками буде

У кожній яскині цієї прибудови побували. Розмовляли з кожною сім'єю (окрім господаря та господині). Вразила домашність (майже на грані неможливість!), чистота. Різні плетиви, подушки, картинки, а де й хоч і не модний ніж, а все ж телевизор, що працює.

Дійсно, донька гр. Тонто П.Л. хвора на епілепсію. Але як вона тримається! Длі - охайні! У всієї великої родини.

- Була б робота - нічого б не просили. Кошки плетемо, наймаємося до одного сільчан - виконувати найчорнішу працю.

Та повернемося до "начальства". Серед нього, як уже розказали нам роми мається різне. Скажімо, як засвідчує головний інженер проекту Закарпатського філіалу Інституту "НДІ проєктреконструкція" на підставі розпорядження голови Закарпатської облдержадміністрації за №305 від 21.06.99 року проведено технічне обстеження будинку, де мешкає Тонто Ірма.

Зруйновано повинно будинок площею 20м². А хіба такий же будувати для трьох сімей? Парадокс.

З чиновницьких відписок стає зрозуміло: найбільший симптом (діагнози) на який вони хворіють, такий: неспроможність керівників вчорашнього дня вписатися в день нинішній.

Привернув увагу з повної течки пані Ірма, відмічений червоною зірочкою, такий документ. Наведемо з нього витяг:

"... Питається, як могла ця сім'я відремонтувати житло, коли їм виділено 1 тону вапна, 1,1 м³ піломатеріалів і надано кредитний ресурс 180 гривень..."

Потреба в будівельних матеріалах виведена із результату 20м² зруйнованого житла. Проєкт реконструкції представлено на основі акту технічного обстеження будинку, де загальна площа значиться - 60 м².

Врешті, послання на те, що район не в повній мірі забезпечений основними будівельними матеріалами, не має підстави..."

Затримайтесь, дорогий читачі на останніх рядочках: "Із дій районної комісії видно, що Ви і не збиралися виправити положення так, як в обновлених списках нового будівництва та ремонту житла станом на 15.12.1999 р. не змінені площі пошкодженого будинку..."

Начальник управління по координації відновлювальних робіт та будівництва Ільто В.А. (посилає листа) Якобу В.І. (від 26.04.2000 р.)

Було б добре, якби п. Якоб прислухався до того, що писав йому п. Ільто. Але ж бачимо, що це далеко не так.

Навідалися ми й до голови сільської ради. Та він, як виявилось, захворів. Секретар теж був у від'їзді.

Марія Василівна Марканіч, головний бухгалтер, знає про біди Тонто П.Л. Однак вважає, що Петро Людвігович уже міг звести будинок.

Дивно, звичайно, таке чути. Як і виправдання, що допомагати ромам, потерпілим від повені, - то не є справа сільської ради.

Про те, якою "бурхливою" є діяльність сільради, свідчать і такі факти. Тут навіть не знають, скільки в селі проживає ромського населення - мовлять, це буде все відомо після нового перепису...

Ось так! Невже важко переписати мешканців однієї вулиці?

Ромський табір Чорнотисова (жителів понад 130) не має старости. А це теж одна з причин, що нікому відстоювати їх інтереси. Допомогти б правникам сільради зібрати збори, поговорити про проблеми не лише сім'ї гр. Тонто П.Л., але й інших ромських родин, які теж зазнали лиха від повеневої стихії. Про біди інших ще двох сімей - наступна розповідь.

Е.Бучко,
Ю.Зейхан
с.Чорнотисово,
Виноградський район

P.S.

Дізналися: в шпиталі, що був розташований на околиці Чорнотисова, під час повені в Карпатах побував Президент Леонід Кучма з високими посадовими особами. Невже потерпілим від повені треба скаржитися Леоніду Даниловичу?

ПЕРШИЙ РАЗ - У ПЕРШИЙ КЛАС

У матеріалі "14 років роми живуть у будинку, що визнаний непридатним для проживання" ("Романі Яг" від 22 серпня ц.р.) порушено й питання про те, що лише одна дівчинка з будинку за номером першим по вул. Пирогова відвідує школу. Інші тільки чули про неї.

Кореспонденція виявилася, як кажуть, такою, що змусила освітянських керівників відкрити очі на цю проблему. З ініціативи директора Ужгородської ЗОШ №13 І-ІІІ ступенів Марини Савко та при підтримці міськвиконкома почалася робота по організації нового ромського першого класу.

- Дітям з цього віддаленого мікрорайону далеко ходити в нашу школу. Отож вирішили відкрити ромський клас безпосередньо там. Звідси, з базової школи щодня привозитимуть дітям хліб, котлетки, чай, соки на обід. Звичайно, це наші плани.

Канадці, які орендують у обласному центрі зайнятості приміщення, де проводять навчання з англійської мови, виявили зацікавленість до організації ромського класу. Подібне рішення школи обіцяли підтримати діями.

Ця розмова з пані Марією Савко відбулася напередодні нового навчального року.

І ось днями зустрічалося на подвір'ї базової школи з учителькою, яку обігнали діти: хтось обнімав, як рідну матір, хтось ніжно брав за руки.

- Це другокласники, - сказала Єлизавета Гейзівна Дешко. - І я рада, що за мій Труд вони відплачують своєю любов'ю. І приємно мені, що доручили знову вести перший ромський клас, і жаль за цими дітьми, з якими протоптувала першу шкільну стежинку.

Про Єлизавету Гейзівну почули ми немало добрих слів і від заступника директора ЗОШ №13 Людмили Семенівни Завадської.

- Особливого ставлення вимагають ті, хто переступає вперше шкільний поріг. Тому й попросили цю досвідчену вчительку працювати з першим класом. До того ж, серед двадцяти учнів є різні віком.

Єлизавета Гейзівна радо запрошує в свій клас. На календарі 13 жовтня. Діти за два тижні звикли до шкільного розпорядку. Правда, книжок поки що не вистачає на всіх. Хлопчики

й дівчатка з цікавістю слухають уроки.

Американці дотримали свого слова. З ними укладено відповідну угоду. Отримують діти й своєрідні обіди. Навдуряться до них і логопед Лариса Іванівна.

- Марія Буквова, Василь Буквова, Софія Терпак - учні-першокласники різного віку. Єлизавета Гейзівна до кожного ставиться по-особливому. По-материнськи.

- Перший рік, як і перші кроки немовляти, обережний. Важливо, аби учні звикли з думкою, що необхідно вчитися. Другий навчальний рік буде значно легший.

Додамо: перший давнєк навчального 2001/2002 років звучатиме для випускників першого класу - жи-

телів вул.Пирогова - на подвір'ї базової школи №13.

П.Гризенко
м.Ужгород

P.S.

Адміністрація ЗОШ №13 висловлює щирю подяку молодіжному центру "Корнертун", зокрема його директору Івану Івановичу Буряку, заступнику директора Олександрі Олександрівні Дмитріві за спонсорську допомогу у виділенні приміщення по вул.Бородна, 14, а також завідуючому міським відділом освіти Ужгородського міськвиконкому Омеляну Івановичу Мателешкові за організаційську роботу у відкритті першого ромського класу і безшкотовому харчуванню учнів.

І. Ром-Лебедев: "Отак, серед ромів і разом з ромами, проходили мої роки..."

Народився я та виріс у родині московських хорів циган.

Мій батько, Іван Григорович Лебедев, був диригентом найкращого московського ромського хору.

Мати, Марія Миколаївна, була відомою московським співаком, виконавицею романсів та пісень.

Сестри та брат теж співали у хорі батька.

У вісім років я вперше взяв у руки гітару і з того часу з нею не розлучаюсь. Це вона, "подруга семиструнна", на все життя зв'язала мене з дорожми та рідним мені мистецтвом московських хорів ромів.

Завдяки гітарі я чув прекрасних ромських співаків та співаків, бачив привабливих ромських танцюристок, дивовижних танцюристів... Чув талановитіших самородків-гітаристів.

З дитинства я був свідком дуже складного й неспокійного життя ромських хорів дореволюційного періоду, а згодом - одним із них, хто борюва-

проти несправедливих і часто безглузких традицій та порядків, що пустили коріння у даних хорах.

Брав участь і в зародженні нових, вже радянських, ромських ансамблів.

Пізніше, у тридцятих роках, брав участь в організації першого і єдиного у світі ромського театру.

Роками займаючись громадською роботою серед ромів, я збли-

жувався із сім'ями московської ромської інтелігенції, знайомився з освітими, мисливими ромами, працюючими в артілях, на виробництвах, зустрічався з кошовими, таборними.

Отак, серед ромів і разом з ромами, проходили мої роки, роки дитинства, юності, зрілості... аж по сьогодні.

Я завжди любив, люблю і тепер ромські, "подібні до червоних троянд на снігові", народні пісні, старовинні ромські романси, таборні "маніри" танці, що відрізняються стриманістю, вишуканістю і благородством, і - звичайно - гітарою.

І зараз, уже сиволосий, інди беру в руки "семиструнну подругу", і під її тихі співучі звуки мимоволі у пам'яті мої з'являються голоси та обличчя тих, з ким я багато років жив і працював.

Роми... Ромські пісні, танці... Де й форми уявилося наше мистецтво - мистецтво російських ромів, "що змушувало людей плакати,

безумствувати й хвилюватись?"

За довгі роки я прочитав немало спогадів сучасників про перший ромський хор у Росії, хор Івана Трохимовича Соколова - цинителя та колекціонера народних російських пісень, його племянника, знаменитого диригента - Іллію Соколова, про "незрівнянну" ромську співачку - Стешу Солдатову, а також спогади тих, хто знав і чув подругу О.С. Пушкіна - ромку Таню, спів котрої заворожував друзів Пушкіна, або Ольгу Андрієвну, громадську дружину П.В.Нашадіна.

Ці, безцінні тепер, свідчення донесли до наших часів славімена співачок, танцюристок, які створювали славу ромського мистецтва на російській землі.

Багато дізнався я про ромів, про ромське мистецтво із праць дослідників XIX століття - починаючи від Івана Праща, Львова, С. Жихарева, Д. Ровинського, М.Пилляева, Б. Маркевича, а також із робіт вчених наших часів - А. Бараникова, В. Добровольського, П. Стопнянського, С. Сергієвського, Т. Венцель, творця величезної праці про ромські хори в Росії Бориса Штейнпресса, складача бібліографії про ромів А. Германова, автора серйозного й змістовного дослідження ромського музичного мистецтва Таїсії Щербаквої.

Величезний вплив на мою роботу мали також чудові слова про мистецтво московських ромів поетів і письменників XIX початку XX століття: А.Пушкіна, Л.Толстого, О.Григор'єва, М.Горького, М.Лескова, А.Купріна.

На IV ромському фестивалі "Пхабарде іле" ("Гарячі серця"), який проходив 30 вересня в Ізмаїлі, пощастило зустрітись з незвичною людиною, ромом Борисом Миколайовичем Мунтяну. Як виявилось згодом, він - президент Одеського обласного товариства "Бахталло дром" ("Щаслива дорога"). Дана організація створена в 1998 році. Вона об'єднує в себе асоціації трьох міст: Ізмаїла, Килиї, Татарбунара і п'ять первинних організацій в селах Любимівського, Балтського, Савранського районів.

Борис Мунтяну - кандидат медичних наук, хірург. У 1983 році закінчив Санкт-Петербурзький медичний інститут. Упродовж багатьох років працює судовим лікарем. У справах об'їзду пієвту. Два роки тому захистив кандидатську дисертацію... Він докладає максимум зусиль, аби допомогти ромам. Розробив проект "Стратегія ромської народності серед історичних і етнічних народів".

- Мене дуже хвилює те, як роми ввійдуть у III тисячоліття, - дільється думками Борис Миколайович. - Благо би було і справедливо,

якби ми, роми, хоча б уже в III тисячолітті ввійшли єдиним народом.

- Будь ласка, розкажіть про діяльність Асоціації, яку очолюєте.

- Без проблем жодна інстанція не існує. Але коли ми стикаємося з чимось, то легко вирішуємо. Бо ми - як палець однієї руки. Кожен палець окремо - нічого не вдіє. А от від - так!

Думки і справи лікаря Мунтяну

В Одеській області дискримінація ромів також присутня, навіть у медичному обслуговуванні.

Мій співрозмовник пригадав один випадок. Одній хворій ромці відмовили у лікуванні лише тому, що не мала грошей. Тільки при втручанні Бориса Мунтяну жінку прийняли на лікування.

Я привіз жінку в лікарню і сказав: "Насамперед хвору треба покласти на ліжко,

а потім говорити про фінанси".

- До цього додаю: варто уже зрозуміти, що роми - такі ж громадяни України, як й інші. Нам, ромським лікарем, треба об'єднатися, провести всеукраїнський конгрес всіх ромських організацій. Треба домагатися, аби був наш представник у парламенті України. Багато чого залежить від нас, лідерів.

Б. Горват

Як жити рому?

Надією ситий не будеш

В Чорнотисові від паводку 1998-го року постраждала не лише родина Петра Людвіговича Тонта, про яку ми розказали. Хотілося б, аби місцева влада допомогла з житлом і сім'ї Євгена Адашбертовича Товта. Це - наперед сумлінний трудивник. Втім надамо йому слово.

Євген Товт, іздовий колишнього колгоспу "Росія".

- Це недавно наш колгосп "Росія" знали й за межами району. Міцно стояли на ногах. Прибутки мали в рілничцві, тваринництві, інших галузях. Тепер на очах господарство починає занепадати. Багато людей поскорочували. Попросту вони залишилися без роботи. Я із своїх 45 літ працюю вже 24 роки на одному місці. Благо, маю свого коня й підводу. Другого коня виділило господарство. З паперу вони залишилися без роботи. Я із своїх 45 літ працюю вже 24 роки на одному місці. Благо, маю свого коня й підводу. Другого коня виділило господарство. З паперу вони залишилися без роботи.

Роботу свою люблю. Та й у цей трудний час без неї важко б жити родині. Вдається у вільний час (іюго в мене не так і багато) сільчанам те чи інше підвезти чи перевезти. Дві - три гривні заробляю бодай на хліб.

Та ось боюся подумати, якою лихою може бути для нас зима.

Ця розмова проходила в обідній час, коли Є.А.Товт, господар, на кілька хвилин навідався додому (неподалік чекали його підвода та одна з працівниць). До неї вже вихлюпав сумну розповідь дружини іздового. Ольги Людвігівни Товт.

околиці села (серед поля) колись служив і працівником контори, і пастухам. Дві сім'ї після повені в ньому замешкали. Коли паде дощ - в хід іде все начиння, бо протікає дах. Необхідно провести негайний капітальний ремонт чи перебудову. Але потрібен і дозвіл на це, й кошти.

Хата, як кажуть, на семи вітрах. Тину не можна поставити, бо нема з чого. Коло хатини, яка ледве тримається купи - прикритий від дощу дошки. Є й інші матеріали - цегла. Сподіваюся, що нову будову таки зведуть. Майстри готові до роботи, бо з стінам потрібен дах.

- Чим перебиваємося з дня на день?

- Виплітаємо кошки з лози, коли вдається їх продати (а це не так часто), то маємо 3 гривні.

В Ользі Людвігівни донька від першого чоловіка - Розалія Варга (1978р.н.), син - Олександр Варга (1982р.н.).

Семеро туляться в хаті. Дорослі намагаються не сидіти без діла. Та люди в цьому селі чи сусідніх не завжди можуть ні дати працю в господарстві. Самі її виконують, рідко зайняті на виробництві.

- Чоловік платно й не пам'ятаю, коли отримував. Добре, що хоч хліб, муку випикує з колосів. Живемо надією... правда нею ситий не будеш, - скрутно розводить руками Дві собаки та ще діти - то все наше багатство... Звести б нову хату...

В пошуках кращого

Хоч і літ немало стекло, а в пам'яті трагічна картина. На сіднях, що ведуть у кількаповерхову споруду правління колгоспу - мільйонера, просто на землю, на клунках сидять пригнічені роми - навіть малі діти з острахом позирють довкола своїми чорними оченятами.

Одні у декотрих геть закіптуженні. Ще б пак! Кілька тижнів були в дорозі.

Виїжджав табір "на переселення", - згодом пояснив мій батько. - В Амурський край. Обіцяно "упоно важеними" й хати, й землю, й коней, й волю... І дійсно - з усього утримали роми найбільше - воли. Коли пізно вночі поїзд прибув на станцію, їх просто-напросто стали викидувати з вагонів... Надто схожих на "телятники", якими кілька десятків літ тому вели "ворогів народу" в Мордовію, Казахстан...

Сяк-так доїхали до місця призначення. Котеджами виявилися холодні, покинуті робітниками геологорозвідки запущені бараки... Кілька старих шкар аж няк не нагадували баских коней... Та й нічим було рубати ліс, аби збудувати щось схоже на житло...

Пішки ходили здорові чоловіки на станцію за сотні кілометрів по хліб, сіль та сирники.

Ось-ось мали закінчитися гроші. Одного дня збрали й поважних господарів родин на раду.

- Повернутися додому! - постановили. Там хоч і голодно, але знайомі люди.

Діставали до дому важко. Склали гроші в одну "касу" - на щастя обрали трьох чесних провідників. Вони й конфлікти лагодили й на станціях "домовлялися" з провідниками та бригадирами поїздів про "хвитки"...

Поїзд відходив з нашої

станції за північ. Бажаючи провести зійшлося немало.

Через кілька днів село облетіла новина: довго засідали із головою та "активістами". На світанку на околиці, де ще кілька днів тому мешкав табір, будили тишу бульдозери та трактори. Коли збіглися люди, то охнули. Зникла ромський табір!

Просто з дороги натомлені роми подалися до свого постійного місця осідку. Можна собі уявити їхні почуття, розпач. Що сталося за півхвилину?

Провідники й тут не розгубилися попросили гуртом їти до правління колгоспу. Протягом кількох днів, поки було знайдено помешкання, виділено землю, старі й малі не зрушали з місця... Стояли дружно спіною!

Та повернуся до теми: Як жити рому? В часи брешнівсько-сусільського маразму кілька сотень ромів дали собі раду завдяки чесним, розумним та винахідливим провідникам.

Юлія Зейкан

Обережно: байдужість!

Правду кажуть: ситий голодному - поганий друг. Як і бідний - багатому.

Ситий та багатий рідко співчують чужому горю, біді, нещастю.

В Чорнотисові, а також у Вілоці, довелося бачити іномарки, які тулилися в садах перед кафе. З них виходили розмальовані місцеві та заїжджі ляльки, які з подивом оглядали часті босу ромську дільшану, яка з цікавістю дивилася на "панянок" та їх "крутяків"...

Що ж, з всього своя доля, як писав Тарас Шевченко іменем поета українського воєна названа в Чорнотисові вулиця, на якій двацять ромських хат. Це знаменна назва - адресують це запитання до владних структур села, та й району!

... Хата, про яку піде мова, - переобладнана з колишнього свинарника місцевого сільпо. Її купили молодий чоловік на привізе Гордієнко. Позичив від людей (на щастя, є ще й такі!) 1 тисячу 500 гривень.

Розповідає господар гр. Гордієнко:

- Зовсім нас повільно зробила бідними. Не було де прихилити голову. Перебиваємося випадковими заробітками з дружиною Ольгою. Мав би я де заробити, то ні від кого б не прохав. Руки мої не сторюються найчорнішою праці. Ростимо двійко дітей. Донечка Ірма - першокласниця, а синочку 16 жовтня сповнюється чотири роки. Сушу голову, як віддати борг? Кинула нас держава в нужду...

Виноградівщина,
Наш кор.

Дві зірки "Ромэна"

На знімку: "Кабачок" Макрель І.Ром-Лебедева. Яшка - М. Сліченко.

Від таборових пісень - у світ

"Сліченко несе в собі стихію, драматизм ромської пісні. Сильний, красивий голос, своєрідний пісенний почерк, своя манера пісенспіву, глибока, пристрасна, народна"

(І Ром - Лебедев "Від циганського хору до театру "Ромэн". Москва, Мистецтво, 1990, стор 207.)

Той, хто бував в Москві на початку 80-х, неодмінно хотів ковтнути свіжого повітря в часи брежнєвсько-сулєвського застою.

Отож і нам, журналістам, учасникам Всесоюзного семінару з питань культури, які приїхали з усіх областей України, понад усе хотілося придбати квиток на виставу колективу "Ми-цигани", з якою "Ромэн" ось-ось мав здійснити далеку подорож у Японію.

Володарем сердець публіки в цей час був Микола Сліченко - автор книги, що одразу по виході в 1981 році, стала бестселером - "Народився я в таборі". З перших сторінок оповідь привертала увагу незвичайністю письма - напролюд просто автор розказував про своє нелегке дитинство, смерть батька, розстріляного фашистами, важку працю в

Ромська культура настільки самобутня, що великий Ісгуда Менухін через 44 роки після свого першого приїзду повернувся до Москви, аби зіграти на скрипці "Циганвейзера"... Кожен діяч культури вважав обов'язком для себе бодай раз відвідати театр "Ромэн", що став своєрідним акумулятором багатой палітри народу.

колгоспі з вичним недоінанням.

З незмінною гітарою та безліччю ромських народних пісень, романсів, які в короткі години перепочинку натхненно співали брати і сестри, 1951-го року несливо переступив юнак поріг театру "Ромэн", аби прописатися в ньому на довгі літа, засяяти яскравою зіркою в сузір'ї талантів.

Справжній самородок із багатодітної см'ї кочових ромів мав усього 16 літ. Вік, коли хочеться утвердження. Красивий чорнявий хлопець дивився на старших колег захопаними, мрійливими очима, намагався ходити охайним (і це при його бідності), гордо несучи свою голову з пишним чорним волоссям.

І мине не так і багато часу, а до Миколи Сліченка приїде визнання: успішно зіграє Дженнарино у виставі "Син мадонни" О.Гусева і І.Ром - Лебедева, Колю в "Грушеньку" І.Штока по повісті М.Лескова.

Жагучий потяг до пісні не покидав провідного артиста. Здавалося, він без неї не мислить себе на сцені. Сценічність, пластичність, яка так природна в ромів, а голос. І злігав високо романс "Не буди", вальс "Мила", народні пісні.

Ясна річ, успіхові передують велика праця, самодисципліна, збагачення репертуару кращими таборовими творами різних регіонів Союзу.

Згодом Сліченко відчув потяг до режисерської

праці. Вирішив поставити виставу "Іхали цигани". А широку славу приносить йому спектакль "Ми - цигани". Зіскромними, темпераментними ромськими піснями та танцями, картинами із чогового побуту.

Гастрої, гастрої, гастрої... мов дощ, посипалися вони звідусіль на театр. І вже життя наче б знову на колесах. І дороги з мистецтвом пролягають у різні держави світу. Перед тим спектаклем, який переглядали українські журналісти, були поїздки містами СРСР. Відшліфовувалися вистави, визначалися кращі виконавці та виконавиці ролей, співаки.

Розміри статті не дають можливості ширше розказати про мистецтво Миколи Сліченка - журналістський блокнуток береже стенограму колективного інтерв'ю - зустрічі з ним, уривки з розповідей про нього колеги з "Ромэна".

В історії ромського мистецтва Сліченко посідає особливе місце й тому, що він значно розширив репертуар театру, який в своєму активі має і шедеври української класики - "Циганку Азу" Михайла Старицького, "Дівчина щастя шукала" О.Василька за повістю Ольги Кобилянської тощо. Всебічно обдарований митець навіть у часи так званого застою, коли все народне в Україні та інших республіках вважалося націоналістичним - зумів уберегти професійний театр від псевдоромшчанинських спектаклів на догоду тодішнім вождям культури на шквтал дичайного типу Фурцевой та інших.

Чайорі Катя - баронеса сцени

Не пам'ятаю, хто з музичних критиків так сказав про вродливу співачку Катю Жемчужну. І виступи рецензували й московські шанувальники ромського мистецтва, й київські... щодо закарпатських, то знаходимо хіба що скупі інформації про приїзд ромського ансамблю.

Якщо в Києві (а столиця України частіше вітала в себе відомих солістів та циганський ансамбль з Москви) на афішах великими буквами позначалося призвище "неперевершеної співачки Жемчужної", то обласний центр Закарпаття цим не міг похвалитися. Хіба що в середовищі студентів Ужгородського державного університету, де незмінним кумиром був музикант, композитор Степан Мартон, чудовий знавець і пропагандист ромського мистецтва, можна було почути історію створення театру "Ромэн": ен-

тузістів, а це Георгій Лебедев, Іван Лебедев, Олександр Андреев (знавець балету) підтримав сам Анатолій Луначарський і дав розпорядження скласти комісію для відбору талановитої молоді з-посеред ромів в професійний колектив.

Сценічна робота першопроходців, а серед них світознані Ляля Чорна, О.Петрова, С.Андреева (останні дві артистки грали в п'єсі М.Старицького "Циганка Аза"), інші ще чекають своїх музикознавців і музичних критиків. Щодо Каті Жемчужної - запальної, вродливої, перед якою на сцену кидали кращі монисти ромки, а чоловіки кожне виконання романсів, народних пісень сприймали гарячими вигуками, то про неї є окремі відгуки, статті в різних виданнях. Та аналітичного матеріалу все ще чекають у Москві й в Україні. Та хіба лише тут?

Про мистецтво ромів дещо вже написано. Дві книги, "Ромэн" та "Народився я в таборі".

... триумф ансамблю ромів із Москви - то феномен різних часів - до і в дні Великої Вітчизняної війни, післяхрущовської відлиги. Але це педагогов, а мета моя - розказати про кілька вражень, винесених із вис-

тупів співачки Каті Жемчужної, котра протиставила псевдоциганщині, різним примітивним шлягерам, справжні пісні, народжені в таборах, танці, музику.

Про Катю Жемчужну почула вперше з телепередачі з Москви. Ведучий знайомий із доробком молодих ромських співачок. Називали різні імена. Відтак, охарактеризувавши претендентку в "Ромэн", випустило музичної школи Катю Жемчужну, мовилося: "Просто диво, який репертуар у цієї чайорі, - вона спромоглася порадувати народними піснями, викопленими із таборових виконавців, а також, сповнена артистичного чуття і шляхетності, заспівала кілька пісень інших народів їхніми мовами".

Першими вчителями Каті були її рідні. Батьківські гітара, скрипка - незмінні атрибути в домі. А це - мамині танці. Стане, бувало, в куточок й відтворює мамині рухи. Невидима усім - пританцює собі, музикаючи.

Скоро почала й заробляти мистецтвом. Правда, ті виступи мали одну мету - хліб! Батьки ж, обдаровані люди, бажали щастя своїй доньці.

Якось Катя заявила: "Підрусті у запису в ансамбль тульських ромів" (з Тули були батьки, котрі працювали в колективі).

... Лише дві зірки "Ромэна". А їх - сузір'я. У широкий світ пішли зі сцени "Ромэна" Земфіра, Кармен, Аза, Рада... Театр використовував різні форми роботи - на виступи виїжджали мобільним ансамблем, групами. Мета одна - донести багатогранне мистецтво народу - ковічника, який зберіг і береже свою самобутню культуру, знайомить із нею представників різних народів.

Юлія Зейкан

На знімку: К. Жемчужна.

Новий роман Володимира Фединишинця

Можна написати окрему статтю на тему "Роми у творчості ужгородського письменника Володимира Фединишинця". Вони діють не лише в історичному романі "Бранці лісу", що оповідає про події 30-х років у рідному верховинському селі Репинному. Автор уводить у канву твору багато приповідок, образних висловів з поняттям "ром". Він писав і ряд легенд та переказів, казок, де героями виступають карпатські роми. Частина з них опублікована в різних збірниках фольклору, що виходили в Ужгороді в 60-х та 70-х роках.

Володимир Фединишинець написав ряд статей про ромів Ужгорода та

рідного села в минулому, а також вірш "Будь гордий, що ти ром".

Народився письменник 6 травня 1943 року в селі Репинному (тепер Міжгірський район) на Закарпатті. Закінчив філологічний факультет Ужгородського університету. Сорок років працює в літературі, є автором понад 60 книжок - поезій, прози, перекладів, публіцистики. Відомий його двотомник епічних портретів видатних краян "Срібні силуети" та два історичні романи "Отець Духнович" та "Бранці лісу". У новому романі "Ностальгія", робота над яким у стадії завершення, він також торкається теми ромів.

Т. Грицишук

Нові видання Чи все знаємо про історію та культуру ромів?

У пояснювальний запис до інформаційно-методичного посібника "Історія та культура ромів" (факультативні курси 5-9 кл.), який щойно вийшов в Ужгороді за сприяння Міжнародного фонду "Відродження" вказано, що в 1998/1999 н.р. в ЗОШ І-ІІ ст. №13 розробили інтегрований курс "Історія та культура ромів", а випробували його впродовж одного навчального року в двох Ужгородських школах. Висновок, якого дійшли, - "особливої уваги потребують районні та сільські школи". Зважаючи на те, що в Україні на сьогодні видана лише одна книга на ромський мови, запропонована Міністерством Освіти ("О чхіндлар романо"

М.Г.Козмиренко та І.Т.Мезоре), яка не зовсім задовільняє потреби ромів Закарпаття (видана на мові сервів, а в Закарпатті поширені ловаарський, кельдерарський та влалський діалекти). Тому наші вчителі, які працюють з ромськими дітьми, чекають виходу посібника для вивчення ромської мови, який на даний момент готується до друку.

Перша частина посібника - це програма спецкурсу, розрахована на 68 годин (2 год на тиждень) в кожному класі. У другій частині подаються додатки, які можуть бути використані під час вивчення тієї чи іншої теми. Це, зокрема, навчально-методичні матеріали. З цією книжечкою

обов'язково (хочеться в це вірити), познайомляться вчителі шкіл області, де навчаються ромські діти.

Зазначимо, спецкурс підготувала директор Ужгородської ЗОШ І-ІІ ступеня №13 Мар'яна Савко.

Безперечно, це велика праця педагога, котрий прагне, щоб підрастаюче покоління ромів знало і про пам'ятні дати в історії ромів, і гімн, і було свідоме того, що півмільйона ромів - жертви Холокосту тощо. Є в книзі цікаві сторінки, написані дохідливо, популярно про традицію ромської см'ї, її культуру, здобутки ромської літератури.

Використано, окрім інших джерел, і матеріали газети "Романі Яг".

Юліяна Камська

Цікава поїздка до міста

День 12-го жовтня надовго запам'ятається учням Концівської недільної ромської школи. Вони здійснили поїздку в місто Ужгород, в один з його мальовничих куточків, де розташовувався звіринець зі Львова. Тут діти зачаровано оглядали вовків, лисич, кабанив, ведмедя, інших тварин.

А допоміг їм зробити це своєрідне турне фонд "Відродження". До речі, недільна школа відкрита також, дякуючи цьому фонду. У вересні ромські учні Концівської ЗОШ вітали в себе цирк. Квитки для них теж було закуплено за рахунок фонду.

Також школярі відвідали ромський музей

Б.Горват

Romániyag

A Roma Nép Újsága
Manusengero Romano Nyevice

A lap a Nemzetközi Újjászületés Alapítvány támogatásával jelenik meg

A IV. Phabarde ile (Tűzes szívek) Fesztivál Izmailban

Ez év szeptembere a roma művészet fesztiváljának hónapja volt Európában.

Szeptember 16-án Kijevben tartották meg az I. Nemzetközi Roma Fesztivált, Amala-2000 elnevezéssel. Szeptember 23-án Ungváron zajlott le megyénk roma művészetének ünnepe.

Szeptember 30-án a fesztiválók stafétabotját az Odessa megyei Izmail romái vették át, ahol immár a negyedik Phabarde ile (Tűzes szívek) összkurán fesztivált tartották meg.

Ezúttal a szervezést az Izmail romái tömörítő ifjúsági szervezete végezte, Vlagyimir Kondur vezetésével.

Az ünnepen részt vettek vidékünk romáinak képviselői is. A Szelena Ádám vezette „Szonyacsna Radvanka” folklóregyüttes négy tagja, valamint Ádám József, a Phalipe (Testvérség) kongresszus elnöke, és jómagam.

Egy nappal a roma ünnep előtt, a résztvevők és a vendégek sétahajózáson vettek részt a Dunán, ahol megismerkedtek a Duna-parti város történelmével, és megnézhették az előző fesztivál videófelvételét is. Hajóról csodálunk meg a naplementét.

Az ünnep szeptember 30-án reggel az izmaili vasárnapi iskolában kezdődött.

Belpöve az intézmény kapuján, az ember azt hitte, hogy a százeleji vándorcigányok pihenő helyére került. A résztvevőket és a vendégeket csodálatos kép fogadta: sátrak, vándorcigányok tarka szekerei voltak láthatóak a tágas udvaron.

Az egyik helyen patkókat kovácsoltak, s helyben patkolták a lovakat. Hám készítővel is megismerkedtünk. Bográcsokban főzték a bárányhúst és a mamaligát, a besszarábiai romák nemzeti eledelét. Mindenkit megkínáltak ebből az izletes ételből.

Az érdeklődők részt vettek a vasárnapi iskolában megtartott roma és angol nyelv óráin.

A roma nyelvórárt, a három éve megnyílt iskolában Zempfira (Zola) Kondur, az intézmény igazgatója, az Izmaili Tanárképző főiskola végzőse tartotta.

Ez év szeptembertől a roma gyerekek megkezdték az ismerkedést az angol nyelvvel is, amelyet Galina Popesku tanít. A romák már tudják, hogy az idegen nyelvtudásra szükség van. E nyelv elsajátítása a romák integrációjának első feltétele.

Az órák után a vasárnapi iskola tanulói káprázatos koncerttel szórakoztatták a nézőket.

A fesztivál délután 5 órakor kezdődött az Ukrajna filmszínházban.

A nézőtér megtelt a roma művészet tisztelőivel.

A Sare c. dallal és össztáncal nyílt az előadás, amelyet a résztvevők együtt adtak elő. Ezután az ünnepet Ljubov Ivanovszkaja, az Odesszai Megyei Állami Közigazgatás Nemzetiségi és Migrációs Osztályának munkatársa nyitotta meg. Ő maga Kárpátalja szülőltje, a Mizsirjai járásból került Odesszába.

- A roma művészet méltó helyet foglal el Ukrajna többnemzetiségű kultúrájában - mondta megnyitó beszédében Ljubov Ivanovszkaja.

Ezután a színpadot a vasárnapi iskola tanulói vették birtokukba, akik roma táncokkal elkápráztatták a nézőket.

Majd megyénk képviselői következtek. A Szonyacsna

Sétahajózáson. Előttérben Anatolij Kondur, az Izmaili Roma szervezet vezetője.

Radvanka négy tagja : Szelena Ádám, Irina Mauerstadte, Bazsányi Zoltán és Gazsi Rudolf. A mieink több számot is előadtak. Remekül táncoltak és énekeltek.

Különös elismerést kapott Szelena Ádám, akit a házigazda, Anatolij Kondur a roma csillagának nevezett.

Nagy tapsal adóztak egy dobos táncnak is. Ez a tánc ismeretlen volt a helyi romák körében. Habár mindössze négyen voltak, mindent megtettek, hogy elismerést kapjanak. És ez sikerült nekik.

A nézők nagy ovációval fogadták az I. Nemzetközi Roma Fesztivál az Amala-2000 résztvevőjét Phabarde ile (Tűzes szívek) együttest, amely Anatolij Kondur, a helyi roma szervezet vezetőjének családjából és rokonaiból áll. Erről az együttesről újságunkban már írtunk.

Anatolij Kondur gyerekei jól játszanak különböző hangszereken, szépen énekelnek, és táncolnak, emellett különböző felsőfokú intézményekben tanulnak, mert tudják, hogy milyen nagy szükség van szakképzett romákra.

Vlagyimir Kondur, a helyi egyetemen jogot hallgat, Lina, az Odesszai Egyetem jogi szakának negyedikes diákja. Zempfira (Zola) már befejezte az Izmaili Tanárképző Főiskolát. Fjodor szép verseket ír, ő a besszarábiai romák jövődö költője. Kapatalina, már elég jól beszél angolul.

A fesztivált a harkovi Korofetov együttes fellépése zárta.

Ez az együttes szakképzett színészekből áll. Alekszandr Korofetov, Ljudmilla Korofetova és ifj. Alekszandr Korofetov jóformán a volt Szovjetunió minden részén vendég szerepelt már.

- Már 15 éves koromtól a színpad az életem - mondta az együttes vezetője Alekszandr Korofetov. Moszkvában megismerkedtem a legendás Demeter családdal.

Majd a Krasznajarszki együtteshez kerültem, ahol együtt dolgoztam az akkori idők nagy mestereivel, a Polakov testvérekkel, Lidia Megelel, Grigorij Ivanovval.

17 évesen az együttes karmestere lettem. Alekszandr Korofetov ezután töltötte katona éveit, ahol oklevéllel tüntették ki.

Majd újra a színpad következett, de már feleségével, akit gyerekkorától ismert, az orosz származású Ljudmillával.

Im már 32 éve, hogy együtt szerepelnek. Az ifj. Alekszandr már 10 éves korától együtt lép fel szüleiével. Ahogy szülei, ő is sokoldalú színész. Jól játszik különböző hangszereken, énekel, táncol.

Nemrég Alekszandr Korofetov létrehozott Harkovban egy szervezetet az „Ame roma” (Cigányok vagyunk) néven.

Feladatuknak tartják egy roma színház és egy ifjúsági stúdió létrehozását Harkovban.

Táncolnak a vasárnapi iskola tanulói.

Alekszandr Korofetov művelt ember : szociológus, balettmester, énekes és zenész. Ezenkívül verseket is ír.

Társaságában az ember nem unatkozik. Rógtönzött verseket zenésít és ad elő, rengeteg viccet tud.

... A besszarábiai romák jól ismerik szomszédjaik kultúráját. Kiválóan énekelnek és táncolnak moldovánul, románul, bolgárol. Erről magam is meggyőződtem.

A hajón megyénk résztvevői.

A fesztivál befejezése után Anatolij és Vlagyimir Kondur oklevelet adott a fesztivál résztvevőinek.

Oklevelet kapott Ádám József is, aki szabad idejében a roma szervezet vezetésében szerzett tapasztalatait osztotta meg a nemrég alakult roma szervezetek vezetőivel. Többek között beszélt az Újjászületés Alapítvány menedzseréről, végzett munkáról, amelyen maga is részt vett.

Oklevelet kapott Ádám Szelena és külön kollektívája.

Oklevéllel tüntették ki a fesztivál szponzorait is: Okszana Volosonyukot, az (Újjászületés Alapítvány menedzserét.) és Sztjepan Russzo roma vállalkozót.

Dimitrij Vasziljev, a Phalardé ile (Tűzes szívek) együttesének a tagja miután megkapta az oklevelet ezeket a szavakat mondta:

- Ilyen oklevél nem lehet venni sem a boltban, sem a piacon. Ezt ki kell érdemelni.

És ezek az együttesek megérdemelték. Kitűnően szerepeltek.

A fesztivál végetért..... De sokáig emlékezni fogok a nagylelkű, vendég szerető besszarábiai romák táncaira és dalaira.

Hórvát Bertalan

Kirándulás

Nemrég, október 12-én a Konchází Középsiskolában működő korrekciós roma osztály kirándulásra vett részt. A roma tanulók az elsők között meglátogatták a nemrég megnyílt Kárpátaljai Roma múzeumot.

Ezután az Ukrajna áruház mellett lévő állatkertbe mentek, ahol a gyerekek első ízben csodálhatták meg élőben a vadállatokat : medvét, rókat, farkast, vaddisznót stb.

Szeptemberben a Konchází Középsiskola roma tanulói, az ott fellépő cirkusz színvonalas előadására kaptak, ingyen jegyeket. A belépőket az Újjászületés Alapítvány ajándékozta, mely segítségével hamarosan egy vasárnapi iskolát is alapítanak.

Hórvát Bertalan

A világon egyedülálló

szerepelt. Meghívott vendégei között találjuk Gullitot, a világhírű futballistát, Lollobrigidát és más hírességeket.

1989 június 24-én tisztújítás ment végbe, ahol is az egyesület elnökének Raduly Józsefet választották, aki ma az Országos Cigány Onkormányzat vezetőségének a tagja.

A zenekar főtükára az Állami Népi Együttes képviselője, ifj. Szénási Sándor lett. Több nyelven beszél, így méltóképpen tudja a vállalkozási és menedzseri feladatokat ellátni.

A zenekar művészeti igazgatója Berki László volt, akit a magyarországi cigány zenészek „Toscaninijének” tekintettek, mert nemcsak kiváló primás, hanem kiváló zeneszerző, karnagy, pedagógus is volt egy személyben. A Magyar Köztársaság elnöke 1991 nyarán a Köztársaság Csillagrendjével tüntette ki. Sajnos 1997-ben Berki László elhunyt.

A cigány zene igazi tanítója Boros Lajos, aki a magyar cigány zenészek által megválasztott primáskirály. Rá tökéletesen illik az a szójáték, hogy „a királyok primása és a primások királya”. Boros Lajost több díjjal is kitüntették.

A zenekarban zeneakadémiát végzett muzsikusok játszanak. A cigány zenén kívül operát, operettet, a komoly zene minden műfaját is nehézség nélkül el tudják játszani. Boros Lajos együtt adott koncertet a világhírű hegedűművésszel, Jehudi Menuhinnal. A zenekar kontinuitást vesz alapul, hiszen a cigány zenének pontosan az a jellegzetessége, hogy apáról fiúra száll, és a zenés foglalkozás családon belül öröklődik.

A zenekar bekerült a Guinness Rekordok könyvébe. Több nagylemezt, kazettát jelentettek meg. Különböző turnékra vettek részt, ahogy az országban, úgy Európában is. Többek között részt vettek a velencei karnevalon is.

Raduly József
az OCÓ vezetőségének tagja.

A Phabarde ile (Tüzes szívek) az elnevezésű izraeli romák fesztiválján találkoztam egy nem mindennapi romával, Borisz Muntyanuval.

Ő a Bahtalo drom Odesszai Megyei Roma Kongresszus elnöke.

Ez a szervezet 1998-ban alakult, és a következő roma szervezeteket egyesíti:

- Minket is ér diszkrimináció az élet minden szférájában, s így az orvosi ellátásban is.

- Nemrég egy falu táboraiban járva, egy beteg asszonyt láttam el, akit nem fogadtak be a kórházba, mert nem volt pénze. Magam jártam közbe az ügyben, s csak ezután kerülhetett a kórházba.

- Az orvosnak szent

Egy roma orvos gondolatai

1. Az Izraeli Romák Asszociációja
2. A Kilini Romák Asszociációja
3. A Tatarbanári Romák Asszociációja
4. Öt falu alapszervezete (Ljubasevszkij, Baltszkij és Szarvonszkij járás).

Borisz Muntyanu nem hétköznapi roma. Az orvostudomány kandidátusa.

1983-ban Szentpéterváron szerzett orvosi diplomát. Több éven keresztül hajóorvosként tevékenykedett, s így lehetősége nyílt arra, hogy a világ majdnem mindegyik országában megforduljon.

1988-ban megvédte kandidátusi disszertációját. Ljubljenko akadémikus tanítványa volt.

Mint a Bahtalo drom elnöke, és mint orvos igyekszik tenni valamit a romákért.

Kidolgozott egy projektet, amelynek a címe a következő:

„A roma nép srtatégiája a történelmi és az etnikai népek csoportjában” (Sastemos XXI.)

- Nem mondom azt, hogy szervezetünkben nincs probléma, de ami stratégiánkat illeti, abban egyek vagyunk. Célunk egy - segíteni és felelmei népünk.

kötelessége, hogy ágyat biztosítson a betegeknek, és csak utána jöhetnek szoba az anyagi kérdések.

Mi, romák ugyanolyan állampolgárai vagyunk demokratikus államunknak, mint a többi nemzetiség képviselői. Az állam köteles mindenkihez egyformán viszonyulni - mondta a roma orvos.

- Nekünk roma vezetőknek egyesülni kell, és összehívni egy összuhrán roma kongresszust, amelyen kiválasztanák azokat az egyéneket, akik képviselnék népünket hazánk parlamentjében - mondta beszélgetőpartnerem.

- Tőlünk függ minden. Az is, hogy mint etnikai kisebbség, hogyan lépünk be a III. évezredbe.

Nekünk egy egységes népként kell, átelnünk a III. évezred kapuját - fejezte be gondolatait Borisz Muntyanu

- Borisz Muntyanu felesége ukrán. Két kiskorú lányuk van.

Ez a középkorú, energikus férfi megtett mindent és meg fog tenni mindent tőle telhető népe érdekében.

N. B.

A világon egyedülálló Száztágú Budapest Cigányzenekar 1985 novemberében alakult. Létrejöttének keserű esemény adott apropót: amikor idősebb Járóka Sándor, a világhírű cigány primás temetésére összesereglett közel száz vagy talán még több zenész, akkor egyes cigány muzsikusokban megfogalmazódott egy gondolat, amely arra ébresztette őket, ha már a bajban ennyi kiváló muzsikus összefog és együtt játszik, akkor ne csak a fájdalommal átítatott muzsikát játssza a zenekar, hanem a cigány muzsika minden ízet, zamatát, virtuozitását vonulassa fel játékában.

Létre kellene hozni egy száztágú koncertező cigány zenekart, amely a világon egyedülálló, és nagy hírnévre tehet szert abból az egyszerű okból kiindulva, hogy ebben a cigány zenekarban híres cigány zenész dinasztikák képviselői és leszármazottai együtt játszanak, mint a híres Boros, Berki, Csócsi, Lakatos és többi családok.

A zenekar egyesületi jogállással jött létre, az első magyarországi kulturális cigány egyesületként. Ebben az időben még az előző társadalmi berendezkedés érvényesült, s ennek a szele a zenekart is megcsapta. Az egyesület elnöke és egyben a zenekar igazgatója Gyenes József, belügyi alezredes lett. A Cigányzenekar létrejötte és színvonalas játéka ámulatba ejtette Európa számos országát. A zenekar eljutott Olaszországba, ahol is az ötös tévécsatorna egy tizenhat sorozatból álló műsorában a zenekar mint házigazda

Tanuljuk a roma nyelvet

Te Chi Matyilanas....

- Shunav, phrala, hoj ande baro pelan. Dikhes, dikhes, te chi matyilanas, atunchi n'avlastu khandchi bajó.

- Tyiri-j e dosh, phrala. Te chi danasma unzhule ek panzheshelengi, n'avilesasma love. Te chi gelemas andej kirchima, chi na matyilemas. Te chi matyilemas, chi nashademas kavreska romnya. Te chi nashademasla, akanak n'avlasma romnyi thaj baxtalo manush shaj avos.

Jaj, te avenasma bare parne phaka
Te shaj hurav mange, sar chiriklyi,
Jaj, te dikhenas mure kale jakha,
So shaj kerel e kamadyi muri.

Jaj, te dikhlomasla andel kerke asva.
Ando nekazo, puterde balenca,
Mukhlomasma tele haj lomasla,
Angalyi domasla mure phakena.

Jaj, te dikhlomasla ke voj kavresa zhal,
Haj gilyabel, asal le piramnyesa,
Kidomes le phaka, haj sar o barr,
Pej phuv mukhlomasma le kale sheresa.

(Roman Demeter)

Szavak

dósh (a) n. - hiba	piramnyi (a) n. - kedves
angalyi (a) n. - öl (testrész)	kamadyi (kamade) n. - szerető
unzhule - kölcsön	kidel - gyűjt
angalyi del - megölet	kerko-i-e - keserű
nashavel - megszóltat	mukhelpe - ereszkedik
gilyábel - énekel	ásvin (ásva) n. - könny
phák (a) n. - szárny	ásal - nevet
pirámno (e) h. - völgyény	Nekazo (ura) h.-baj
jakh (a) n. - szem	barr (a) h. - kő

A Tonté család helyzete

„Segítségért fordulok Önökhöz, mert családom az 1998-as árvíz károsultja. A házuk összeesett. Azóta már két év is eltelt, de nem építették újra. A házuk felépítéséhez kaptunk: Itonna cementet, 1 köbméter faanyagot és Itonna meszet.

Én és a feleségem, aki öt gyerek édesanyja, leszázalékolt rokkantnyugdíjasok vagyunk, lányunk pedig epilepsziában szenved.”

Nemrég ez a riasztó levél érkezett szervezetünkhöz és szerkesztőségünkhöz, a Romani Jag a Nagyszőlősi járási Feketeardóban élő Tonté Péter családjától.

Szövetségünk V.I.Jakabhoz, a Nagyszőlősi Járási Állami Közigazgatás elnökéhez fordult, hogy segítsen a Tonté család baján.

V. J. Jákab válaszolt levelünkre, amelyben értesített bennünket, hogy Tonté Péter

20 négyzetméter alapterületű házat a két évvel ezelőtti árvíz megrongálta, s így az ellenőrző bizottság a megrongált házak típusába sorolta.

A ház javításához a család Itonna cementet, 1 köbméter faanyagot, Itonna meszet és 180 hrivnyát utaltak ki.

Ez ideig az építőanyagot a család nem kapta meg, mivel a járás nem rendelkezik építőanyagokkal. Ha a járás kap építőanyagokat, ebből a Tonté Péter családjá is részesülni fog.

Szerkesztőségünk képviselői a helyszínre utaztak, hogy megtudják, mi az igazság. Feketeardóban a Sevcenkó utcát kerestük fel, ahol a Tonté család egy kis nyári-konyhában fogadott bennünket. A tiszta kis szobában egyszerű butorokat láttunk; két ágy asztal és komód.

Az egyik ágyon az első osztályos Ruszlán róta a betűket fűzetjébe. Szeret iskolába járni. Hegedűs szeretne lenni, mint édesapja, akinek hegedűje most is a falon lóg.

Tonté Irma, az édesanya egy csomó papírt tett az asztalra.

A Tonté család háza.

Feleségével együtt nagyon kevés rokkantsági nyugdíjat kap. - Amikor még a Szovjetunió volt, jól éltünk. Minden évben vályogvetésre utaztunk Sztavropol vidékére. Megbecsülték munkánkat.

- Ha lenne munkánk, semmit sem kérnénk. Most is kosarakat fonunk. A szomszédoknál elvégzünk minden munkát, amit csak adnak - mondta szomorúan a házigazda.

Az összedűlő ház 20 négyzetméter alapterületű volt. Lehet -e egy ilyen nagy családnak újra ekkora házat építeni?

Fel lehet e építeni Itonna cementből, 1 köbméter faanyagból. Itonna mészből és 180 hrivnyából egy házat!

Egyértelmű: lehetetlen! Felkerestük a községi tanácsot, de az elnökkel nem beszélhetünk, mivel megbetegedett. A tanács titkára sem volt a községhezán. Hirtelen el kellett utaznia.

Mária Merkanics, a főkönyvelő tud a Tonté család bajáról. Szerinte Tonté Péter családjá már rég felépíthette volna a házat.

Hihetetlen ilyet hallani. Magyarokatként hozzáfűzte, hogy a romák segíthettek volna újjáépíteni a Tonté család házat.

A községhezán még azt sem tudták megmondani, hogy hány roma él a faluban. Majd megmondják, ha új népszámlálás lesz...

Mintha olyan nehéz lenne összeírni egy utca lakosait! A feketeardói tábornak, amelyben 130 élnek, nincs bírója. Nincs, aki képviselje, és kiálljon a romák érdekében.

J. Zékány E. Bucsko
Ukránból fordította P. B.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок чотирнадцятий

Будова слова

Вправа I. Прочитайте слова і запишіть їх.
Кгангері (церква), кгангерутно (церковний), кгангеракеро (куратор).

Скажіть, яка частина за звучанням у цих слів спільна? Підкресліть її. Зверніть увагу, яке значення має спільна частина **кгангер** - (значення, пов'язане з церквою).

Слова, що мають спільну за звуковим складом і схожу за змістом частину, називаються **спорідненими**.

Наприклад: слова веш (ліс), вешало (лісистий), вешенгеро / вешескеро (лісовий), вешоро (лісок, гай), вешуно (лісовик, лісник, дикий), вешуніпен (зарослий лісом, відсталий) мають спільну частину веш, яка у цих словах має однакове значення - значення, пов'язане з лісом.

Вправа II. Прочитайте речення. Випишіть споріднені слова й виділіть їх за зразком.

Зразок: Параміса (казка), Парамісуно (казковий), Парамісаріс (казкар).

Аменде сас барі лош. У нас була велика радість. Аме лошасас пала амарі пгень. Ми радувалися за мою сестру. Е дай лошайлас, кана діклас лако школако ліп. Мама зраділа, побачивши її табель. Кодо лошарел саворен амен. Це порадувало усіх нас.

Спільна частина споріднених слів називається коренем і графічно виділяється (—).
Слова із спільним коренем називаються ще спільнокореневими.

Не слід змішувати в словах корені, що однаково звучать (або є схожими за звучанням), але мають різне значення. Це різні корені.

Наприклад, слова ціндо (куплений), цінадо (куплений), цінавел (скуповувати), цінкерел (купле), ціनावіпел (купівля) та слова ціндо (мокрый), ціндардо (намочений), ціндарел (намочувати), ціндіпен (волога, мокрота) - не спільно кореневі, бо в них корені з різним значенням.

Вправа III. Прочитайте речення. Зверніть увагу, як змінюється в них слово е гілі (пісня).

Аме камас те ділабен е гіля. Ми любимо співати пісні. Анде гіля амарі пгурані історія. У піснях історія народу. Ле пгенца ашарел амарі пгув. Піснями славиться наш край. Амен анде гілі тговас о іло. Ми в пісню вкладаємо серце. Ла гілятар наштик чівас аврі о лава. З пісні не викинеш слова. Випишіть слово **пісня** з тими словами, з якими воно в реченні пов'язане. Виділіть позначкою (□) змінну частину слова (закінчення).

Зразок. Співати (що?) пісні.
Ділабас (со?) гіля

Історія народу (де?) в піснях.

Народоскі історія (кай?) анда гіля.

Край славиться (чим?) піснями.

Трем ашарел (сога?) пгенца.

Частина слова, що змінюється, називається закінченням.

Закінчення служить для зв'язку слів у речення.

РОМАНІ ЯТ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво Зт 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**

Редактор **Свєнґія Навроцька**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точністю наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише за посиланням на "Романі Ят".

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м. Ужгород, вул. Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05.
E-mail: romaniyat@gmail.com, uzhgorod.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13.
Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 2120

Однонога гуска

Служив якось ром Мішко у попа. Одно-го разу ввійшов він до будинку свого господаря і що ви думаєте побачив на кухні? На столі лежала запашна жарена гуска. Попа ніде не було. Мішко був голодним й каже собі: "Якщо піп з'їсть цілу гуску, то вчемириться. Я не можу цього допустити й тому з'їм одну ніжку."

Тільки-но він доїв ніжку, зайшов піп. Як побачив, що у гуски одна нога, очі йому на лоба вилізли. "Слухай Мішку, як це у гуски лише одна нога? Ти з'їв одну?"

"Я?! Та що Ви господарю?" - здивувався Мішко.

"Хіба Ви не знаєте, що на світі багато гусок у яких одна нога?". "Мені багато років, та такого ще не чув і не бачив," - мовив піп.

"Не бачили? Тоді ходіть зі мною, подивитися".

Мішко повів попа до ставка, а там половина гусок стояла на одній нозі. "Ось, дивіться, ваше преосвячення, скільки тут одноногих гусок!", - каже Мішко.

Піп розсердився та як закричить, аж гуски з переляку ноги повитягали. "Ай, яй, яй, пане, якщо Ви знаєте таке чудо сотворити, то чому Ви не налякали й ту жарену гуску, що лежала на столі? Вона б вам вмиє другу ногу показала!", - сказав, сміючись, Мішко.

Казка ромів Чехії.
Переклад та стилістична обробка Аладара Адама.

Екга чангактери папін

Екг Ром согалінлас ко рашай. Екгвар авілас андо лескеро кгер, андре коньяга со дікгел? Про скамін пейкі папіньори. О рашай нане нікгай. О Мішкус сас бокгало, пгенел песке: "Сар о рашай хала коркоро цілі папін, худела лес о шлякос. Ода наштік авел те на ейл манге пгаро, хав ме екг чангори."

Мек ані на дохлая е чганг, авел андре о рашай. Дікгел, поравел пескере якга, ла папіня ча екг чанг. "Шун Мішку, сарода гой адала папіня егін ча екг чангори? Ту екг хаяля!"

"Ме?", чудалінепес о Мішкус.

"Пре лума гін бут папіня савен гін екг чанг!"

"Егін манге бут берш ме

када варесо на шундьом тге на дікгльом," пгенел о рашай.

"На дікгял? Авен манца, баре рая ме туменге сігвава."

О Мішкус андяс ле рашай пашо пані. Одой епаш папіня тердьонас пре екг чанг. "Ча дікген, баре рая, кеці пре лума егін папіня савен гін екг чанг," пгенел о Мішкус.

О рашай холямен ай ціпїяс, саворе папіня даранділе те сако авріцїрде дуйто пїндро.

"Яй, яй, баре рая, те тумен джанен те керен айсо варесо, чудалінав ман соске на холярдян те пре кодї пейкі папін? Ой бі туменге сїкадягас е дуйто чангори!", пгенел асандога о Мішкус.

Романо діалекто анда Чехія.
Взято із збірки казок Хрїста Кучукова "Амарі романі лумја".

Романе чачіпе

Ромські приказки

Хороша та пісня, біля якої виплачешся.
5). Чпів е чїк про кгам, на замакгега лес - перла туке про шейро.

Соңя не забрудниш, навіть якщо кидатимеш у нього глину - бо лиш на твою голову той бруд впаде.

6). Чгунгар лубняке андре якга, пгенела, гой брїшінд дел.

Наплой шльондрї в очї, скаже - дощ їде.

7). Те джанав о чачїпен, сом зорало.

Коли правду знаеш - силу маеш.

8). О чачїпен лабарел о якга.

Правда очї коле.

9). Те джївес андро веш, ав лачго рувенца; те джївес андро гав, ав лачго гадженца; кай кай джївега, ав лачго роменца.

Якщо живеш у лїсі, добрий будь з вовками; якщо в селї, з гаджами; та де б не жив, ти добрий будь з романами.

1). Со туке родес, ода ту арагес.

Що шукаеш, то знайдеш.

2). Годявер лав мол бутер сар о лове.

Мудре слово цїнїше за гроші.

3). Саве гадже, авка башавас.

Яка публіка, така й музика.

4). Лачгї одї гїлі, паш савї ровес.

Кросворд

Правильно відповівши на питання ромської мовою, ви розгадаєте ключове слово кросворду. Відповіді надсилайте на адресу редакції, заповнивши та вирізавши кросворд. Читача, котрий першим надішле правильні відповіді до 10-го листопада, чекає гарний приз!

- 1). Супутниця ночі.
- 2). Яка зараз пора року?
- 3). Що зволожує землю?
- 4). Що падає з дерев (у одиничі)?
- 5). Що змушує вдягаться?
- 6). Що сушить землю?
- 7). Що збирають восени?

Відповіді на кросворд, надрукований у №12 (24):

1. Футбол. 2. Денашїбен.
3. Машкартгемутно. 4. Лобда. 5. Біцїлїарїс. Ключове слово кросворду: Факля.

АНЕКДОТЫ

Цыган сидит на печи и говорит:
- Сынок, ты сарай закрыл?
- Закрыл.
- А дырку закрыл, чтобы лошадь не вылезла?

